

Наталія Пархоменко,
доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України,
вчений секретар Інституту держави і права
імені В. М. Корешького НАН України

**Рецензія на індивідуальну монографію
Стрельцової О. В.
«Конституціоналізація процесу
асоціації України
з Європейським Союзом: теорія та
практика»***

Особливістю нинішнього етапу конституційної реформи в Україні є те, що її перебіг збігся у часі з підписанням і набуттям чинності Угодою про асоціацію між Україною, Європейським Союзом та його державами-членами. З-поміж усіх інших міжнародних договорів України Угода про асоціацію претендує посісти особливе місце в національній системі права. Її значущість пояснюється тим, що цей договір визначає базові правові засади взаємовідносин між Україною, ЄС і його державами-членами, окреслює параметри політичної асоціації та економічної інтеграції України, у тому числі регулює запровадження поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі.

Характерною рисою Угоди про

асоціацію також є те, що впровадження її положень до правопорядку України має забезпечуватися широкомасштабною адаптацією національного законодавства до норм і стандартів ЄС. У цьому контексті чи не найбільшої уваги потребують положення Основного Закону, оскільки саме в Конституції концентровано відображені підходи держави до міжнародного співробітництва, саме вона є тим елементом правової системи, що здатен ефективно регулювати діяльність як у внутрішньодержавній, так і в зовнішньополітичній сферах, сприяючи при цьому належному захисту національних інтересів.

Одним із найважливіших напрямів досягнення цієї мети є конституціоналізація процесу асоціації України з

* Стрельцова О. В. Конституціоналізація процесу асоціації України з Європейським Союзом: теорія та практика: монографія / за наук. ред. О. В. Марцеляка. – К.: Алерта, 2017. – 532 с.

Європейським Союзом, аналізу якого присвячено монографічне дослідження О. В. Стрельцової. Здавалося б, за своєю назвою робота мала обмежитися аналізом шляхів і способів конституційно-правового забезпечення Угоди про асоціацію між Україною та ЄС у межах національного правопорядку, насправді ж вона виходить далеко за межі конституційної проблематики.

Так, у першому розділі монографії досить повно розкриті питання, присвячені теоретичним засадам дослідження феномену конституціоналізації, в тому числі аналізуються доктринальні підходи до розуміння і визначення поняття конституціоналізації, характеризується взаємозв'язок і взаємовплив конституції, конституціоналізму і конституціоналізації, визначаються сутнісні риси цього процесу в межах національної правової системи. Автор визначає конституціоналізацію як здійснюваний на засадах конституціоналізму перманентний процес конституційного оформлення (юридичної інституціоналізації) найбільш значущих суспільних відносин та ціннісних установок з метою подальшої об'єктивної конституційних норм, принципів і цінностей у всі структурні компоненти правової системи.

Другий розділ присвячений наднаціональному виміру процесів конституціоналізації, що відбуваються в межах ЄС. Автор аналізує наднаціональність як феномен сучасного права, виокремлює конституційно-правові риси у правовій природі Союзу, а також приділяє увагу питанню конституціоналізації європейського права. При дослідженні правової природи угод про асоціацію між ЄС і третіми країнами, обґрунтовується висновок про те, що ці угоди є важливим договірно-правовим інструментом наднаціонального впливу Союзу на конституціоналізацію правопорядків третіх країн. Такий вплив виявляється у тому, що до тексту угод про асоціацію включаються норми, принципи і цінності, які у сукупності становлять джерела правових стандартів ЄС і як такі мають поділитися тими країнами, що

претендують на членство або асоціативне партнерство з цим міждержавним об'єднанням. Вступаючи в асоціативні відносини з ЄС, треті країни беруть на себе зобов'язання добровільно імплементувати зазначені норми, принципи і цінності (які є складовою європейської конституційно-правової спадщини) до національної системи права. Прогрес країни-партнера у наближенні до стандартів ЄС оцінюється з точки зору європеїзації її конституційного правопорядку, що підтверджує вибір пріоритетів внутрішньодержавного розвитку асоційованої країни та напрямів реформування її політичної, соціально-економічної і правової систем.

Викликає науковий інтерес і підхід автора щодо необхідності формування відповідного соціального та ідеологічного середовища для забезпечення конституціоналізації асоціативних відносин між Україною та ЄС. Виходячи з цього, у третьому розділі, поряд із власне конституційно-правовими чинниками, автор досліджує сукупність факторів геополітичного, соціально-економічного та ідеологічного характеру, що чинять значний вплив на цей процес.

Значна увага в монографії приділяється конституційно-правовому забезпеченню асоціації та подальшої європейської інтеграції України. Передусім автор здійснює періодизацію процесу конституційного реформування в Україні та наголошує на необхідності включення конституціоналізації асоціативних відносин між Україною та ЄС у контекст конституційної реформи в Україні. Заслужує на підтримку і виокремлення змістовного та імплементаційного аспектів конституціоналізації процесу асоціації України з ЄС, а також їх детальний аналіз, здійснений автором у підрозділах 4.2 і 4.3. Дослідниця зокрема обґрунтовує, що основним завданням змістовної асоціативної конституціоналізації в аспекті процесу асоціації України з ЄС стала реформа Конституції України щодо правосуддя. Відповідні зміни і доповнення, внесені у червні 2016 р. до Основного Закону, охопили всі складові системи правосу-

для, забезпечивши тим самим комплексне оновлення його конституційних засад. Головною метою цих перетворень є оптимізація системи судочинства в Україні, гарантування справедливого правосуддя та незалежності і професійності суддів, сприяння приведенню статусу суміжних інститутів (Вищої ради правосуддя, прокуратури та адвокатури) до європейських стандартів, а також забезпечення незалежності Конституційного Суду України та його спроможності захистити Основний Закон через вирішення політичних конфліктів правовим шляхом. Щодо імплементаційної конституціоналізації асоціативних відносин України та ЄС, серед її ключових показників автор виділяє, по-перше, закріплення на рівні Основного Закону засад зовнішньополітичної діяльності України (зокрема проєвропейського зовні-

шньополітичного курсу держави), що є передумовою та своєрідною конституційно-правовою гарантією наступництва і послідовності у проведенні імплементаційних заходів у сфері асоціації України з ЄС та, по-друге, удосконалення конституційних положень щодо взаємодії національного та міжнародного права, зокрема тих, які регламентують питання імплементації міжнародних договорів до національної системи права.

Отже, монографія О.В. Стрельцової є актуальною і своєчасною науковою працею, яка не лише пропонує вирішення назрілих проблем у сфері конституціоналізації асоціативних відносин України та ЄС, а й відкриває широкий простір для роздумів і дискусій як серед учених-правників, так і серед юристів-практиків.